

«Il mecanissem da decider è suboptimal en Rumantschia»

Pitschna bilantscha e plans a la testa da la Lia

CUN DURI BEZZOLA
HA DISCURRÌ CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Dapi 18 mais ha l'organisaziun tegala dals Rumantschs in nov president. Tge occupa il parsura? Duri Bezzola sa dumonda quant legitimas che las decisiuns da la Lia Rumantscha èn insumma. El less instradar propostas ed ina discussiun vasta.**

In onn e mez essas Vos en uffizi. Co As sentis Vos fin uss a la testa da la Lia?

Duri Bezzola: Igl è stà in temp fitg varià, fitg interessant. Las funcziuns sco president èn sa svilupadas bain. Suentter ils scumpigls inizials è la furma da lavur sa normalisada. La part operativa, che presta la gronda lavur da la Lia Rumantscha, po ussa propi sa deditgar a sias incumbensas. Ins na sto betg pli far da pumpiers.

Tge avais Vos cuntanschi?

L'emprim èsi stà da chattar in bun ritmus da lavur en la suprastanza quasi cumpletmain nova. Nus avain chattà ina furma constructiva da dialogar e quai satisfa. Era las rollas tranter la part operativa e la part strategica vegnan uss tenor mes avis interpretadas fitg bain. La suprastanza sa concentrescha sin definiziuns e ponderaziuns da basa e la part operativa cun il secretari Urs Cadruvi e sia equipa lavura senza che nus maschaidian ils dus levels.

Suentter ils scumpigls è la lavur sa normalisada

Nua èn da vesair resultats concrets da Vossa lavur?

Avant ch'jau hai surpiglià il presidi eran las forzas en la Lia Rumantscha absorbadas durant plirs mais da la dispitta idioms u rumantsch grischun en scola. Igl era ina paralisa instituzionala. Questa crisa è uss superada. In auter resultat: Nus avain schlià la dumonda pertutgant la Chasa editura rumantscha cun stabilir ina basa interinstituzionala tranter l'Uniun per litteratura e la Lia Rumantscha. Quella porscha il fundament per la chasa editura. Plinavant ha la chasa editura dischlocà da la Reichsgasse ed ha prendì domicil en la Via Plessur sut il tetg da la Lia. Questa vischinanza empermetta da collavurar stretgamain.

Auters accents?

Ulteriurs accents èn stads las fusiuns a Glion ed en Val Alvra. Là ha la Lia chattà in access fritgaivel da collavurar cun las uniuns regiunalas. En dumondas regiunalas essan nus vegnids a la conclusiun che nus avain be success sche nus faschain ils pass necessaris maun en maun cun las forzas dal lieu. En furma isolada – be sco Lia Rumantscha – fiss l'effect pitschen. Nus ans interessain en emprima lingua per effects pratics e concrets, betg per in rebomb medial u comunicativ.

Tge plans avais Vos per l'avegnir?

Nus essan londervi da sviluppar la preschientscha en las regiuns rumantschas. Fitg cuntents essan nus cun las activi-

Grondas midadas hai dà per Duri Bezzola entaifer ils ultims dus onns – l'entschatta da ses presidi ed anc ina nova piazza da lavur a Küsnacht.

FOTO O. ITEM

tads en il Grischun central. Dasperas lain nus rinforzar ils Rumantschs en la diaspora. Els n'èn betg mo quels che van davent ed èn pers per la Rumantschia. Betg d'emblidar èn er ils Rumantschs da Cuira. Ils Rumantschs che vivan ordaifer il territori tradiziunal èn oz e damaun in pilaster impurtant da la chasa rumantscha.

Co determinais Vos la Lia Rumantscha?

La Lia Rumantscha ha duas fatschas. Dad ina vart è ella il bratsch operativ dal stadi per effectuar tschertas lavurs a favur dal rumantsch. Ma nus n'essan betg l'unic bratsch operativ. In auter bratsch èn per exempel las scolas. Da tschella vart ha la Lia Rumantscha il duair da represchentar ils Rumantschs. Questa rolla n'è betg descritta en la cunvegna da prestaziun cun il chantun e la confederaziun. Ina impurtanta dumonda è en quest connex la represchentatività da la Lia Rumantscha e sia legitimaziun. Quant represchentativ è quai che la Lia decida? Quant democratic èn las decisiuns federalas, chantunales e communalas per ils Rumantschs? Questa tematica m'interesscha per il mument.

Quai che la Lia decida n'è tenor Vos pia betg represchentativ per ils Rumantschs?

Quai è gist fin in tschert punct.

Lura stuais Vos interprender insatge!

Quai faschaina. Nus essan londervi. Nus ponderain sch'i dat furmas da megliar la structura da decisiuns. In exempel è la radunanza da delegads da la Lia Rumantscha. Las uniuns affidadas tramettan ils delegads a la radunanza. Ma co vegnan quests delegads insumma elegids? E co vegnan elegidas las persunas che elegian ils delegads? E tgi èn insumma questas uniuns? Pertge dastgan questas uniuns – e betg autras – trametter lur delegads? Jau na vi betg dir che las estructuras da decider sa-

jan tut mo nauschas ed jau n'hai er anc betg ina proposta concreta per metter sin maisa. Il fatg è dentant ch'il mecanissem da decisiun è suboptimal.

Igl è pia in pau dubius co ch'ìs delegads da la Lia vegnan elegids?

Jau na less betg dir dubius. Quest term negativ na less jau betg duvrar. Jau less be dir: La legitimaziun democratica n'è betg fitg buna. L'istorgia dals ultims quindesch onns demussa quest problem. La Lia Rumantscha ha tratg tschertas decisiuns e suenter han ins stuì constatar che questas decisiuns n'èn betg vegnidas tratgas a moda fitg solida.

La Lia ha il duair da represchentar ils Rumantschs

Vossa elecziun sco president basa gea era sin la radunanza da delegads. Tge ponderaziuns faschais Vos per megliar la legitimatad?

Jau na sun betg specialist per dir co ch'ina minoritad vegn represchentada politicamain il pli bain. Ma nus essan en contact cun experts ed avain decidì en suprastanza d'ans laschar accompagnar per analizar sch'i dess megllas furmas da represchentatività. Questa via avain nus inchaminà.

Tgi èn quests experts?

Il Center per democrazia ad Aarau ha organisà questa primavaira a Cuira la dieta davart democrazia directa per ils Rumantschs. Cun questas persunas, che han er organisà la dieta stain nus en contact per elavurar in plan da lavur.

A la dieta èn vegnidas fatgas propostas per megliar la condecisiun dals

Rumantschs. Tgenin scenari ha plaschi a Vos?

Jau na less uss betg mussar sin in u tschel. Nus stuain prender si divers buns chavazzins ed als sviluppar vinavant.

I ha perfin dà la proposta da crear in 27avel chantun per ils Rumantschs, in chantun nunterritorial. Tge pensais Vos?

Questa proposta ha ina tscherta bellezza radicala. Per finir èsi da far propostas ch'èn bunas tant nà dals princips democratics sco er dal puntg da vista da la factibilitad politica. I dovra il sustegn dals Rumantschs sez. Ma l'emprim èsi da far l'analisa e da discutir differentas opiniuns ch'existan en quest regard. Las ideas van sa chapescha ferm in ord l'auter.

E tgi decida davart las propostas per daplì democrazia? La radunanza da delegads cun ina legitimaziun è betg gist persvadenta? U fan ins in cumin rumantsch?

Per mai èsi segir necessari da suttemetter las propostas ad ina discussiun vasta. Il spiert democratic sto vegnir resguardà gia sin la via per cuntanscher midadas. Co precis na poss jau betg dir? Nus ans mettain a la tschertga. Da reponderar las estructuras da decisiun en Rumantschia ma para fitg impurtant. Il vi e nà pertutgant il rumantsch grischun en scola, las dispittas ed ils midaments da direcziun tranter chantun e Lia, tut quai demussa che las decisiuns en quest cas na basavan betg sin ina consultaziun vasta ed in mecanissem sufficient.

Il rumantsch grischun en scola n'è betg stà ina decisiun da la Lia, ma bain dal cussegl grond cun sustegn da tuts deputads rumantschs, inclus quels che han suenter cumbattì il rumantsch grischun en scola.

Sch'jau discurr da mecanissem da decisiun e da consulta na pens jau betg mo a la Lia Rumantscha. Igl è da pensar a tuts mecanissem en vigur. In element è segir la Lia. In auter element è la gruppa parlamentara rumantscha en il cussegl grond. Ins sto era considerar la rolla da las vischnancas e da las regiuns? Ins sto ponderar: Co vegnan ils Rumantschs a lur decisiuns? Quai è ina dumonda fitg averta.

Vus lessas instradar ina megllra furma da decider appartegnet il rumantsch?

Gist. Absolut.

È quai Voss project sco president?

Jau na funcziunesch betg uschia ch'jau tschertg in project per mai. Jau m'occupesch da la materia e guard nua ch'i fa da basegn d'agir. Quai è ina tematica nua ch'jau vesel il basegn da vegnir vinavant in pass a favur da la chausa. Igl è in tema fitg strategic ch'è localisà perfetgamain sin il stgalim dal presidi e da la suprastanza – natiralmain ensem cun autras persunas competentas da la Rumantschia e d'ordaifer. En quest senn sper jau che quest tema, ch'è in da noss projects dals proxims onns, chattia resultats interessants. Eventualmain vegn ins er a la conclusiun che las estructuras n'èn gnanca da midar. Jau na sai betg tge che stat a la fin. Ma nus stuain inchaminar quest process.